

علی فادائی

از کمالیسم تا اردوغانیسم

بسیاری معتقدند که ترکیه این روزها در حال گذار است. البته نه گذار به دموکراسی یا از سنت به مدرنیته بلکه گذار از ایدئولوژی کمالیسم به ایدئولوژی اردوغانیسم.

تمامیت خواهی به سبک آتاتورک

کمالیسم بر شش ستون استوار بود که از جمله آنها لائسیسم، برتری دولت و جامعه بی طبقه را می توان نام برد. اما اردوغان هیچ نحله ایدئولوژیکی را نمایندگی نمی کند و با این وجود حکومت وی از نظر عدم برخورداری از دموکراسی با حکومت کمالیست ها شباهت زیادی دارد. رییس جمهور ترکیه پس از شکست سیاست هایش در رابطه با اروپا و جهان عرب، در داخل نیز ناکامی هایی دارد و آن جامعه سرزنده و شاد بخوردار از تکثرگرایی که اردوغان ادعای آن را داشت امروزه در چارچوب هایی تنگ گرفتار آمده و روز به روز این چارچوب و مرزها تنگ تر نیز می شود. سبک حکومت اردوغان حتی لحن و زبان او را نیز تغییر داد. اردوگانی که زمانی در کسوت یک اصلاح طلب وعده «دموکراسی» و «آزادی» می داد امروزه علیه مخالفان سیاسی اش می گرد و با ادبیاتی سخیف می گوید: «حد و مرز خود را بشناسید!». اردوغان در برابر مخالفانش هرگز نیازی به کنایه و در لافاچه سخن گفتن نمی بیند و به صراحت اعلام می کند که «چه کسی در ترکیه در صدر و چه کسانی در ذیل» قرار دارند. این عبارتی بود که اردوغان خطاب به معترضان تابستان سال ۲۰۱۳ گفت. روزنامه الاهرام مصر در این رابطه می نویسد: «اردوغان این روزها کمترین انتقادی را بر نمی تابد، اگر کسی کوچک ترین نقدی به وی در فیسبوک وارد کند، جناب رئیس جمهور تردید نمی کند و سریعاً دستور بازداشت وی را صادر می کند. وقتی که اروپا به دلیل قلع و قمع که علیه رسانه ها و آزادی های مدنی انجام می داد، اعتراض کرد. اردوغان با بدترین دشمن ها و اکشن نشان داد. این همان اروپایی است که وی سالها برای رفتن در آغوش آن سینه خیز می رفت» در ترکیه امروز چیزی به نام برابری سیاسی که شرط بی بدیل و بی چون و چرای یک دموکراسی است اصولاً وجود ندارد. قدرت در ترکیه به همان صورت دوران کمالیست ها بار دیگر تمام و کمال در اختیار دولت قرار دارد. «ارتوک تومبوش» سیاست پژوه ترکیه می گوید: «اندیشه سیاسی اردوغان بر اساس نابرابری و پدرسالاری است».

شاید این پیش بینی اغراق شده باشد، اما اردوغان قطعاً جاه طلبی های بزرگی دارد. در مزرعه آتاتورک در نزدیکی آنکارا، اردوغان یک کاخ جدید ریاست جمهوری با ۱۱۵۰ اتاق ساخته است و برای آن ۶۱۵ میلیون دلار هزینه کرده است. علاوه بر این وی گارد ویژه تشریفات ریاست جمهوری ترکیه را تغییر داده است. گارد ویژه جدید که از آن در دیدار اردوغان با محمود عباس رئیس تشکیلات خودگردان فلسطینی رونمایی شد. از شانزده سرباز زره پوش تشکیل شده که نیزه و شمشیر در دست دارند. منابع رسمی ترکیه می گویند این ۱۶ سرباز نمادی از ۱۶ حکومت مهم در تاریخ ترک تباران هستند که از امپراتوری هون هادر سده دوم قبل از میلاد تا حکومت های سلجوقیان و گورکانیان و در نهایت امپراتوری عثمانی را شامل می شود. در اقدامی دیگر رجب طیب اردوغان دستور داده که تدریس زبان و الفبای قدیم عثمانی (که آتاتورک در سال ۱۹۲۸ آن را با الفبای لاتین جایگزین کرد) در مدارس امام خطیب برای دانش آموزان اجباری شود. تعداد دانش آموزان این مدارس از زمان به قدرت رسیدن حزب محافظه کار عدالت و توسعه در سال ۲۰۰۲ چهار برابر شده است.

مقایسه با کمالیسم

ترکیه هشتاد سال تمام تحت حاکمیت دکترین کمال آتاتورک یعنی «کمالیسم» بود اما اردوغان طی دوازده سال حکومت خود در مرحله نخست نخبگان کمالیست را از قدرت پایین کشید، نخبگانی که بیش از هر جای دیگر در ارتش و سیستم قضایی ترکیه جا خوش کرده بودند. سپس کنترل همه نهاد های دولتی را در اختیار خود در آورد و حال در کسوت رئیس جمهور خود را تجلی و تجسم عینی ترکیه می بیند. روزنامه آلمانی فرانکفورتر آلگماینه می نویسد: «در واقع اردوغان همزمان یک سلطان عثمانی و یک لویی هفدهم (پادشاه قرون گذشته فرانسه) است. لویی هفدهم تمامیت خواه ترین حاکم تاریخ لقب گرفته است اما ظاهراً اردوغان دست کمی از او ندارد».

«من به شما دستور نمی دهم بجنگید، دستور می دهم که بمیرید». مصطفی کمال آتاتورک بنیان گذار ترکیه معاصر با این کلمات به سربازانش روحیه داد تا در سال ۱۹۱۵ در جریان جنگ جهانی اول برای حفظ تنگه دار دانیل علیه نیروهای تحت رهبری بریتانیا بجنگند. در آن برهه ترکیه متحد آلمان بود. مردان آتاتورک نبرد دار دانیل را بردند اما امپراتوری عثمانی در نهایت بازنده جنگ بود. اکنون میلیون ها ترک خود را برای بزرگداشت یکصدمین سالگرد نبرد گالیپولی - خونین ترین جنگ ترکیه - در ۲۵ آوریل ۲۰۱۵ آماده می کند. آن دوران به عنوان روز هایی که پدر های جمهوری ترکیه نوین کاشته شد، مورد احترام بسیاری از ترک هاست. اما از میراث آتاتورک چه باقی مانده است؟ پاسخ به این پرسش به ویژه اکنون که رجب طیب اردوغان نخستین رئیس جمهور منتخب آرای مردم تلاش می کند تا با تغییر در قانون اساسی قدرت اجرایی را در دست بگیرد، بیش از پیش ضروری به نظر می رسد. اردوغان امید دارد که رویای خود مبنی بر ایجاد ترکیه جدید و قدرتمند را تحقق بخشد، ترکیه ای که افتخارات امپراتوری عثمانی را احیا کند. دیگران البته کمتر مشتاق این رویا هستند. لونت گلتنکین از چهره های شناخته شده دانشگاهی ترکیه پیش بینی می کند: «ترکیه به یک دیکتاتوری خاور میانه ای تبدیل خواهد شد»